

PAPER DETAILS

TITLE: Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri - Metin Yapısı Bağlamında Etkinlik Oluşturma

AUTHORS: Sükran DİLİDÜZGÜN

PAGES: 89-100

ORIGINAL PDF URL: <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/14898>



Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri - Metin Yapısı Bağlamında Etkinlik Oluşturma *

*Şükran DİLİDÜZGÜN***

Özet

Dil öğretiminin amacı iletişim yetisini geliştirmektir. Çağdaş dilbilim çalışmalarında iletişimsel amaç önem kazanmış ve dil öğelerinin amaca göre seçilmesi ve kurgulanması sonucu metin, iletişim birimi; iletişimsel yetinin geliştirilmesi ise metin türü edincinin geliştirilmesi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bireyler dünyayı dilleriyle tanırlar, bu nedenle Türkçe dersleri öğrencileri yaşamda karşılaşacakları tüm iletişim ortamlarına, diğer deyişle tüm metin türlerini anlama ve anlatma durumlarına hazırlayacak içerik ve biçimde olmalıdır. Hayata eleştirel bakabilme ve fikir sahibi olabilme gündemi takip edebilmek ile mümkündür, bu bağlamda haber metinleri çok sık karşılaşılan ve dil öğretiminde atlanmaması gereken bir metin türüdür. Haber metinlerinin biçimsel, anlamsal ve üstyapı özelliklerini temel alan etkinliklerle öğrenciler haber türünü daha iyi çözümleyebilecek ve eleştirel bakış açısı kazanabilecektir. Bu düşüncelerle oluşturulan bu çalışmada haber metinlerinin dilsel, dilbilgisel ve metinsel özellikleri irdelenecek, Türkçe öğretiminde haber metinlerine ne kadar yer verildiği sorgulanacak ve bu metinlerin yapısal özellikleri temel alınarak öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek için etkinlik modelleri sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkçe öğretimi, metin yapısı, haber metinleri, etkinlik oluşturma.

News in Turkish Language Teaching-Developing Activities in the Context of Text Structure

Abstract

The basic aim of language teaching is developing communicative competence. Communication come into prominence in contemporary linguistics, and as a result, texts composed of linguistic elements chosen and organized in the context of communicative aims are regarded as basic communicative units and communicative competence as generic competence. People know the world via their language; therefore Turkish courses should be carried out with contents and methods which equip students with the abilities to communicate in all situations, in other words to understand and produce all genres. Having a critical view and developing opinions require to follow current events, from this aspect news is a genre people usually encounter, so it should take place in language teaching. Along the activities based on the form, context and macrostructure of texts, students will have the skills to analyse news and have a critical view. This study aims to examine linguistic, grammatical and textual features of news, to question the place of news in Turkish language teaching and to propose activities which help students to develop communicative competence analysing the text structural features of this genre.

Key words: Turkish Language Teaching, text structure, news, developing tasks.

* International Trends and Issues Communication & Media Conference (İTİCAM2014) kapsamında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi. İstanbul.

e-posta: sdilid@yahoo.com

Giriş

Dil öğretiminde temel amaç bireylerde her türlü iletişim ortamına katılabilecekleri iletişimsel edinci geliştirmektir. Metin oluşturmada iletişim gerçekleşmeyeceği için metin iletişimin birimidir; farklı iletişimsel amaçlar doğrultusunda farklı sözcükler, dil yapıları kullanıldığı için farklı metin türleri ortaya çıkmaktadır (Dilidüzgün, 2011). Bu nedenle, dille bir metin türü dünyası yaratılmaktadır; “*dil öğretimi aslında metin türü edinci geliştirmektir*” (Paltridge, 2001). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8. Sınıflar)’nda dil öğretiminin temel hedefinin, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleri olduğu belirtilmektedir (MEB, 2005). Bu nedenle Türkçe derslerinde yazınsal, öğretici ve kullanımsal tüm metin türleri yapı-anlam ilişkisin kavrayacak etkinliklerle yer almalıdır. Türkçe öğretmenleri de “metin türlerinin özellikleri ile ilgili bilgileri oranında, öğrencilerin bağlama uygun metin üretme yetisi gelişmelerini desteklemekte yeterli olurlar” (McCarthy ve Carter, 1994). Metnin anlamlandırılabilmesi için “yüzey yapı bütünlüğünü sağlayan dilbilgisel ilişkileri kapsayan biçimsel (küçük ölçekli) yapısı, anlamsal ve içeriksel (büyük ölçekli yapısı) ve bilgisel dağılımı düzenleyen üstyapı kategorileri sorgulanır (Erden, 1998) .

Hayata eleştirel bakabilme ve fikir sahibi olabilme gündemi takip edebilmek ile mümkündür, bu bağlamda haber metinleri çok sık karşılaşılan ve dil öğretiminde atlanmaması gereken bir metin türüdür. Haber metinleri öğrencilere haber söylemini çözümleme ve olaylara eleştirel bakma edinci geliştirmek için yapısal özelliklerini yansıtan etkinliklerle Türkçe derslerinde yer almalıdır.

Haber Metinlerinin Yapısal Özellikleri

İletişim uzmanlarının belirlediği gibi kitle haberleşme araçlarının hedef kitleleri bilgilendirme, bilinçlendirme ve yönlendirme rollerine (Zeyrek,1992) koşut olarak gazetelerde de, okuyucuların çok çeşitli konularda bilgilendirilmesi için yorum, haber, röportaj, vb. değişik metin türleri kullanılmaktadır. Haber metinleri (%83,5) ve yorum metinleri ise (%12,2) gazetelerde en fazla kullanılan metin türleridir (Yıldız, 2000). Haber metinleri radyo ve televizyondaki haberleri, başyazılarla yapısal ve işlevsel olarak bir takım benzerlikler gösterebilirler (Dilidüzgün, 2010). Haber metinleri yaşanmış siyasi, sosyal ve kültürel olaylarla ilgili bilgi veren kamuya yönelik bir metin ya da söylem türüdür (Dijk, 1988).

Zeyrek’in (1992: 60) “Metin üreticileri olan yazarların görevi güncel haberleri okura ilginç ve bilgilendirici bir biçimde sunmaktır” sözleriyle belirttiği gibi haber metinlerinin temel işlevi bilgilendirmek olmakla beraber van Dijk ve Kintsch, (1983) bir haber raporunun okuyucunun henüz bilmediği ama bilmek isteyebileceği ve doğru olduğuna inanmaya eğilimli bilgi vermesi gereken bir tür olduğu için iddia özelliği taşıdığını da belirtmektedirler. Bununla birlikte Dijk (1988) haber metinlerinin dolaylı olarak bir öneri, teklif ya da tavsiye ve ikna etme söz eylemlerini de içerdiğinden söz etmektedir.

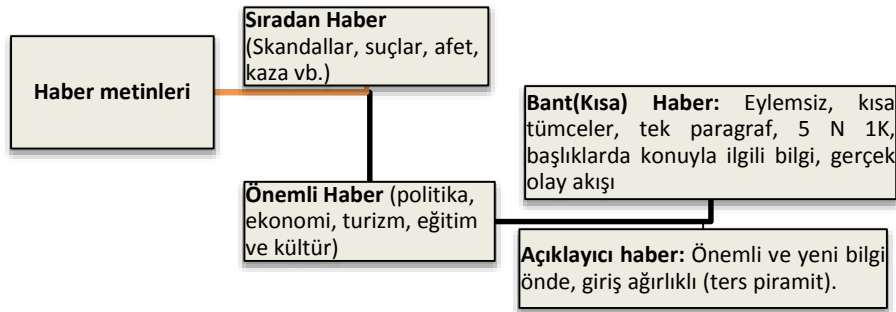
Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri - Metin Yapısı Bağlamında Etkinlik Oluşturma

Bu açıdan haber metinleri çoklu iletişim amaçlarını oluşturan dil kullanımlarını örneklandırmektedirler.

Bu işlevleri bağlamında haber metinlerinin özellikleri biçim ve içerik olarak şöyle sıralanmıştır:

- Olayları olduğu gibi anlatmak: Olayların dolaysız olarak betimlenmesi, tanıkların verdiği kanıtları kullanma, uzmanlardan vb. güvenilir kaynaklardan bilgi almak, zaman, kişiler ve olaylar için kesinliği ve doğruluğu sağlayan sayılar kullanma, özellikle düşüncelerin belirtilmesinde alıntılar kullanmak.
- Olaylar arasında ilişki kurmak: Sebep ve durumlar olarak geçmiş olaylardan söz etmek ve gelecek olayları ön görmek, yeni olayları bile bilinen modellere sokarak özümsetmek, olaylara uyan durumları ve kavramları kullanmak, olayları anlatı gibi belirgin yapılar içine sokarak anlatmak.
- Davranışsal ve duyuşsal değişikliği gerçekleştirebilecek bilgi sağlamak: Olaylar duygu içeren ve duygu seline sebep olan olgular bulundurdıklarında daha iyi sunulur ve hatırdaki kalır; olayların doğruluğu olaylarla ilgili farklı artalanlardan/ideolojilerden alıntı yapılarak güçlendirilir. (Dilidüzgün 2010: 211).

Haber metinleri bilgi iletici metin türü olarak ele alınmakla beraber anlatı biçimindedir; diğer anlatı türü metinlerden farkı ise olayların tarihsel sıralamaya göre değil yukarıdan-aşağıya/ilgiliden-ilgisize doğru bir üst yapı bağlamında sıralanmasıdır; tür ve özellikleri şöyle özetlenebilir (Şekil 1):



Şekil 1. Haber metinlerinin türleri ve özellikleri

Haber Metinlerinin Biçimsel Özellikleri

Haber metinleri Bühler'in Organon'ın modelinde (Renkama, 2004) iletinin simge görüntüsünü yansıtır; bu nedenle de söz-eylem kuramı bağlamında düz-söz niteliğinde ve dilin betimleme işlevini yerine getirdiğinden iletişimsel katılımcı olarak okuyucuya seslenme (ikinci şahıs 'sen, siz' kullanımı ve okuyucuya yönelik söz verme, tehdit etme ya da suçlama gibi söz eylemler) olmadığı gibi bireysel değil kurumsal nitelik taşıdıklarından 'ben' kullanımı da yoktur, olaylar yazarların dışında geçtiğinden özel inanış ve fikirler de bu metinlerde bulunmaz. Tarafsız gazetecilik bağlamında, 'çünkü', olayların

sebeplerini açıklayarak bir türlü yanlışlık gösterme düşüncesini oluşturacağı için onun yerine ‘-yorken’ ulaç eki kullanılmaktadır. Edilgen yapının kullanılması yine tarafsızlığın ve nesnelliğin bir göstergesidir.

Dilbilgisel yanlışlıkları, biçimsel uygunsuzlukları ve anlamsal belirsizlikleri önleme amacı doğrultusunda özel sözdizimi ve sözcük dağarcığıyla türe özgü dil kullanımları, haber dili oluşturulmuştur. Yıldız’ın (2000) yaptığı araştırmaya göre manşetlerde %71,1 oranında fiil zamanı olamamasına karşın kullanılan zamanlar, neredeyse tamamen şimdiyle irtibatı olan yakın geçmiş zaman, şimdiki zaman ve geniş zamanda gerçekleşmektedir. Konuşma dilinde kullanılan sözcükler, basit ya da devrik tümceler haber metinlerinde yoktur. Bunların yerini resmi biçemi yansıtan; önermelerin iç içe girdiği girişik bileşik tümceler, teknik sözcükler ve jargon alır. Haber metinleri politika, afet, spor, sanat, bilim vb. belli konularda olduğu için sözcüklerin kullanımı ve anlamları da bu konulara göre sınırlanır ve belirlenir. Yeni sözcük kullanma (*neologism*), eylemlerin adlaştırılması (*nominalizations*) haber söylemlerinde kullanılan diğer dilbilgisel biçimler olarak gözlemlenebilir. Haber metinlerinin sonlarına doğru daha kısa tümcelerle de karşılaşılır. Yine de herkese hitap ettikleri için toplumsal ve bilişsel düzeyde ortak olan bilgiler, normlar, inanışlar ve değerler göz önünde bulundurulur; biçim vasat bir okuyucunun anlayabileceği bir biçimde oluşturulur.

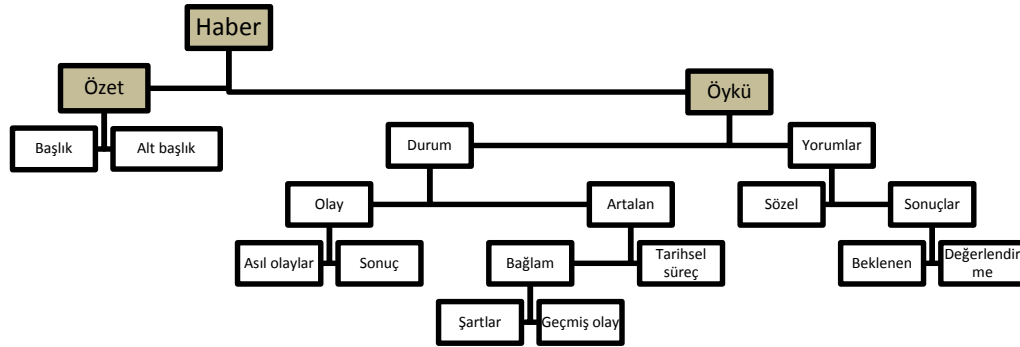
Haber Metinlerinin Anlamsal Özellikleri

Haber metinlerinin Sözbilimsel Özellikleri: Haber metinleri nesnel özelliklerinden dolayı her ne kadar betimsel boyutta düz söz niteliğinde yazılıyorlarsa da kesinlik ve geçerlilik gösteren düzenekleri de barındırır, metnin anlamının yanında inandırma ve yönlendirme söz eylemlerini gerçekleştirici öğelere sahip olduğundan edimbilimsel bağlamda edim söz ve etki söz de yerine getirilmektedir. Bu nedenle; örtük iletileri vermek için uyak, ezgi, ritmik yapılar, ses benzerlikleri ve diğer sessel özellikler; karşılaştırma, abartı, eğretileme, ironi gibi anlamsal kullanımlar, koşutluk ve benzeri sözdizimsel özelliklere başvurulur (Dilidüzgün, 2010). Çünkü ekonomik olarak haberler pazarlama ürünüdürler, sunulmalı ve satılmalıdırlar (Dijk,1988: 83).

Haber Metinlerinin İçeriksel Özellikleri: Haber metinlerinde soldan sağa değil ‘yukarıdan aşağı (*top-down*)’ kuralına göre bir yapılanma söz konusu olduğundan tümce ve metin bağlamında, en önemli ve ilgili bilgiler başlarda yer alır, daha sonra detaylara geçilirken önceki konular daha az önemli hale gelirler. Belirleme, yani, ayrıntılı tanımlamada ‘sarmal (*in cycles*) yöntem’ kullanılır. Okuyucunun önemli bilgiyi ilk etapta öğrenebilmesi için üst-düzey özellikler, alt-düzey özelliklerden önce verilir. Böylece, metnin bir bölümü okunduğunda yalnızca o bölüm anlaşılmış olmaz, sadece alt-düzey ayrıntılar kaçırılmış olur, yani metnin bütünü hakkında bir düşünce yine de oluşturulabilir (Dilidüzgün, 2010), öyle ki, uzun olan metinlerinden son paragrafların atılması anlama sürecinde bilgi eksikliğine yol açmaz.

Haber Metinlerinin Üstyapı Özellikleri

Dijk (1988: 57), “Haber metinlerinin mutlaka üst yapıları vardır ve hem gazeteciler hem de okuyucular haberlerin yazılmasında ve anlaşılmasında bu yapıları sezgisel olarak kullanmaktadırlar” diyerek haberlerin üstyapı kategorilerinin işlevini ve önemini vurgulamıştır. Başlık ve alt başlığı kapsayan “özet” ile durum ve yorumları kapsayan “öykü” gibi iki ana bölümden oluşan haber metninin ‘başlık’ ve ‘asıl olaylar’ kategorileri zorunlu, diğerleri ise isteğe bağlıdır (Şekil 2).



Şekil 2. Haber metinlerinin Üstyapı Kategorileri (Dijk, 1988:55)

Özet bölümünde -başlık ve alt başlık- metnin ana konuları açıklanarak haberin anlamsal büyük ölçekli yapı oluşturulur. Başlıklarda çoğunlukla eylemsiz ve tamamlanmamış tümceler yer almaktadır. Metnin en büyük ölçekli önermesi olan başlık; amaç, yer, eyleyen, eylem ve bir takım iddiaları içermektedir. Alt başlık çoğu kez haberden farklı puntoda, kalın harflerle ve birçok sütunu kapsayacak şekilde haberin bir başından diğerine uzanarak belirtilebildiği gibi, ilk konu tümcesi olarak da gerçekleştirilebilir. Her gazete aynı habere kendi kişiliğini yansıtır nitelikte farklı başlık/manşet atabilir. İlginç başlıklar/manşet gazeteler için neredeyse prestij meselesidir ve bu nedenle dil kullanımında sapmalara ya da kalıpların/deyimlerin değiştirildiği biçimlerde kullanılabilir, kullanılan sıfatlar, adlar, belirteçler önemlidir; çünkü bunlar haberin yazar tarafından değerlendirilişini, iletisel izleği açıklayan, öznel bakış açısını ve taraftar tutumu belirleyen öğelerdir. Asıl kullanım/olayın içeriğini biliniyorsa bunlar anlaşılabilir. “Haber başlıkları bilgilendirme görevini yerine getirirken, gerçekleri olduğu gibi değil, yeniden biçimlendirerek aktarır ve okuru yönlendirici işlevdedir” (Zeyrek, 1995: 85).

Haberin öykü bölümü, olay ve artalan bilgisinden oluşan durum, sözel tepkiler ve sonuçları kapsayan yorumlar bölümünden oluşmaktadır. Durum bölümünü oluşturan asıl olaylar ve sonuçları ele alındığında sosyal ve politik haberlerin değerlerinin sonuçlarının önemi ile doğru orantılı olduğu bu yüzden de sonuçların asıl olaylar kadar önemli olduğu, bazen de başlıkta yer alarak olaydan bile daha önemli bir duruma geçtikleri görülmektedir. Geçmiş olaylarla ilgili bilgiler asıl haber bölümünden sonra yer alır, asıl haber bölümü ise ‘bağlam’ içine yerleştirilmiş olabilir. Bağlamda, o anki durum, diğer olayları da kapsayacak şekilde verilirken olayın daha iyi kavratılmasını sağlamak için yapısal ve tarihi

gelişmeler ‘artalan bilgisi’ bölümünde yer almaktadır. Bazen artalan bilgisi ve bağlam bölümlerini birbirinden ayırtmak güçtür. Bunun en büyük etkeni de, daha önce neler olduğunun hatırlatılması işlevini gören, böylelikle de tarihsel bir boyut kazanan ve özellikle de bağlam kategorisi altında incelenen ‘geçmiş olaylar’ bölümüdür (Dilidüzgün, 2010). ‘Tarihsel süreç’ bölümü ise yakın geçmiş değil bu olayla ilgili yıllar önceki gelişmeleri kapsar. Birbirleriyle örtüşme eğilimi olan ‘Geçmiş olaylar’, ‘bağlam’ ve ‘tarih’ kategorileri kendilerine özgü eylemler, zamanlar/zaman belirteçleri tarafından ayırt edilebilir. Olayın bağlamı ‘-ken’ ardılı ya da ‘sırasında’ görevsel dil yapısıyla belirtilir

Haberin öykü bölümünün yorum kısmında yer alan sözel tepkiler ise haberin sonlarına doğru, olayla ilgili önemli kişilerin konu hakkındaki yorumlarından oluşur. Başkalarının düşünceleri olduğu gibi verildiği için nesnel bir tutum sergileniyor gibi görünse de söylenen sözlerin seçiminde, bazen konuşmaların yalnızca bir bölümüne yer verme gibi kasti amaçlılık söz konusu olabilmektedir. Olayla ilgili beklenti ve değerlendirmeler haberin sonunda habercinin yorumu olarak yer almaktadır.

Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri

Türkçe ders kitaplarında yer alan haber metinleri öğrencilere özgün biçimleriyle değil kitap formatıyla sunulmakta ve genel olarak etkinlik olan hazırlık çalışmalarında öğrencileri metnin konusu hakkında düşündürme işlevi taşımaktadırlar. Şahin (2012) tarafından hazırlanan 8. Sınıf kitabında bir öykü (*Sığırcık Kayası*) dinletilmeden önce internetten alınan haberler üzerine öğrencilere arıların doğal dengedeki yeri, kütmes hayvanlarının besin zincirindeki önemi ve bunlara zarar vermenin sonuçları sorulmuştur. Aynı kitapta “*Güney ve Batı Anadolu Ormanları*” ana başlığı altında iki haber yazısından (Yanıyoruz, Kuraklık-Mucizeler tükeniyor) oluşan okuma metnine etkinlikte yer alan, ama nereden alındıkları belirtilmeyen “Basından haberler” üzerine hazırlanan “bu haber yazılarını okurken neler hissettiniz, orman yangını haberleri özellikle hangi mevsimde artmaktadır, yangınlarına duyarsız kalan insanlarla ilgili düşünceleriniz nelerdir gibi sorularla hazırlık yapılmıştır. Haber metni üzerine soru oluşturma, anlamı bilinmeyen sözcüklerin ve deyimlerin anlamlarını sözlükten bulma, metinde alınan tümcelerde altı çizili sözcüklerin gerçek/mecaz anlamda olduklarını belirleme, anlama sorularını yanıtlama ve metnin konusunu ve ana düşüncesini söyleme etkinlikleriyle metin çalışması tamamlanmaktadır. Daha sonra öğrencilere haber metnlerinin nesnel anlatımlı, bilginin ön plana çıktığı, 5N1K yanıtlarının olduğu, ilginç/önemli/yeni/doğru haberlerin yer aldığı metin türü olduğu söylenmektedir. Son etkinlik olarak da verilen iki haberin 5N1K ilkesine göre açıklanması, hangi türe (bilinen/beklenmeyen) uyduğu, konunun ilginçliği sorulmaktadır. Verilen hikâyeyi haber metnine döndürme etkinliğinde ise, kontrol listesinde nesnel bir şekilde anlattım, olayın özüne sadık kaldım, bilgileri doğru sıralamayla anlattım (?), sebebi ve sonucu doğru aktardım, haber yazımın içeriğini karşılayan haber başlığı kullandım (?) ifadeleri yer almaktadır. Öğrencilere haber metinlerinde

Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri - Metin Yapısı Bağlamında Etkinlik Oluşturma

önemliden önemsiz sıralanan öğelerin neler olduğu, haber başlıklarının içeriksel ve dilsel özellikleri konusunda çözümleme yaptırmadan öğrencilerin bunları gerçekleştirmesi olanaksızdır.

Dilidüzgün (2011) tarafından yapılan araştırmada da 8. Sınıf Türkçe ders kitabında “*Nesli tükenen balıklara çipli takip*” başlıklı haber metin öğrencilere bir öykü kitabının sayfasını andıran resimlemelerle sunulurken başlık, alt başlık, alıntılar, bilgilerin içeriği ve sıralanışı gibi metin türüne özgü çözümleme birimleri açısından incelenmektense, “Hayvanlara takılan çiplerin işlevi nedir, elektronik nüfus cüzdanı ne demektir?” gibi içeriksel bilgilere odaklanılmaktadır. Ders kitaplarında haber metinlerinin olması olumlu bir tutumdur, ancak haber metinlerindeki dil kullanımları, içeriksel ve türsel özellikler üzerinde durulmadığı için öğrencilerin haber metin türü edincini geliştirebilmeleri mümkün değildir.

Haber Metinlerinin Yapısına Yönelik Etkinlik Önerileri³

Haber Metinlerinin Biçimsel Özelliklerine Yönelik Etkinlik Örnekleri:

1.a) Metinde “düşmek” sözcüğü yerine hangi sözcük kullanılmıştır, anlam farkı var mıdır?

Düşmek: Yere çakılmak (Daha etkili bir anlatım, metin türüne uygun)

1.b) Aşağıdaki tümcelerde altı çizili sözcüklerin anlamlarını söyleyiniz, parantez içindeki doğru seçeneği yuvarlak içine alınız.

Uçağı kasten düşürmü. (Temel anlam----Yan anlam) (*yere çakılmasına sebep olmuş*)

Pilot uçuş yüksekliğini üç kez 11 bin 500 metreden 180 metreye düşürmü. (Temel anlam--- Yan anlam) (*yükseklik seviyesini indirmiş*)

2.a) Tümcelerde altı çizili sözcüklerdeki anlam farkını tümcelerden yola çıkarak açıklayınız.

Geçen ay Namibya’da düşen uçakla ilgili çok gelişme. (*Eylemi özne yapıyor*)

(O) Uçağı kasten düşürmü! (*Uçağın düşmesine başkası sebep oluyor.*)

Geçen ay Namibya’da bir uçak düşürülmü. (*Uçağı düşüren bilinmiyor/önemli değil.*)

2.b) Aşağıda sadece yüklemi verilen tümceleri, haber metnindeki bilgileri kullanarak verilen tümcelerle aynı anlama gelecek şekilde tamamlayınız.

Namibya’da geçtiğimiz ay düşen yolcu uçağıyla ilgili olarak pilot sorumlu tutuldu.

(*Mozambik sivil havacılık uzmanları Namibya’da geçtiğimiz ay düşen yolcu uçağıyla ilgili olarak pilotu sorumlu tuttu.*)

Mozambik Sivil Havacılık Kurumu kazaya pilotun yaptığı kasıtlı manevraların sebep olduğunu belirtti.

(*Kazaya pilotun yaptığı kasıtlı manevraların sebep olduğu.*) belirtildi.

³ Etkinlikler cevaplarıyla birlikte verilmiştir.

Uzmanlar filonun en yenilerinden olan uçakta herhangi bir teknik arıza tespit etmedi.

(Filonun en yenilerinden olan uçakta herhangi bir teknik arıza tespit) edilmedi.

Aşağıdaki bilgi tablosunu verilen sözcüklerle tamamlayınız. (etken, edilgen)

Tut-, belirt-, düşür- eylemlerinde işi özne yaptığı için eylemler ...**etken**... eylemlerdir; tutul-, belirtil-, düşürül- eylemlerinde başka biri/şey özneyi etkilediği için bu eylemler ...**edilgen** ... eylemlerdir.

3.a) Aşağıdaki tabloda verilen sözcüklerin işlevini ve görev türünü örnek tümcelere göre eşleştiriniz.

-Uçağı kasten düşürdü.

-Uzmanlara göre uçak, pilotun ‘sebebi bilinmeyen kasıtlı manevraları’ yüzünden yere çakılmış.

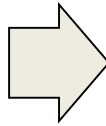
A) Kasten	1) ismi niteliyor	• Sıfat
B) Kasıtlı	2) Eylemi niteliyor	• Belirteç (zarf)

3.b) Metinden alınan aşağıdaki eylemlerin hangisinde kasıt vardır, neden?

- A) Namibya’da geçen ay düşen yolcu uçağıyla ilgili olarak pilot sorumlu tutuldu.
- B) Pilot kendini kokpite kilitledi.
- C) Kurumun başkanı Joao Abreu, pilotun bu manevraları yapma sebebini bilinmediğini söyledi.
- D)Yardımcı pilotun içeri girmesine uçak düşmeden çok kısa bir süre önce izin verdi.
- E) Pilot uçuş yüksekliğini üç kez 11bin 500 metreden 180 metreye düşürdü.
- F) Uçağın hızını manuel olarak değiştirdi.

“Kasıt” sözcüğünün sözlüksel anlamları ile verilen tümceleri eşleştiriniz.

1. Amaç, istek, maksat.
2. Öldürme, yaralama veya zarar vermek isteme, kötü niyet



- A) Uçağı kasten düşürdü.
- B) Uzmanlara göre uçak, pilotun ‘sebebi bilinmeyen kasıtlı manevraları’ yüzünden yere çakılmış.

Bu tümcelerde “kasten”/“kasıtlı” yerine hangi sözcükleri kullanabilirsiniz? İsteyerek, bilerek/ tehlikeli.

3.c) Etkinlik 3b’de sıralanan eylemlerin hangisi manevradır? Sözlüğe bakarak sözlük anlamlarından hangisinin bu metindeki anlamı karşıladığını bulunuz.

4. Tabloyu haberde ilgili kişilerin sözlerini aktaran eylemlerle tamamlayınız.



Haber Metinlerinin Anlamsal Özelliklerine Yönelik Etkinlik Örnekleri

1. a) Aşağıda bulunan alt başlığa haberin birinci paragrafındaki bilgileri ekleyerek Alt başlıktaki tümceleri genişletiniz.

Geçen ay Namibya’da düşen uçakla ilgili şok gelişme... Uzmanlara göre uçak, pilotun ‘sebebi bilinmeyen kasıtlı manevraları’ yüzünden yere çakılmış.



Genişletilmiş alt başlık

Geçen ay Namibya’da düşen **yolcu** uçağı ile ilgili şok gelişme. **Mozambik sivil havacılık** uzmanlarına göre **29 Kasım’da Mozambik’in başkenti Maputo’dan Angola’ya giderken Namibya Ulusal Parkı’na düşen** uçak, pilotun

1.b) Verilenleri haber metninin birinci paragrafındaki sıralarına göre yazınız.

A) Ne zaman B) Uçağın türü C) Olayın yeri D) Nereden nereye uçtuğu E) Uzmanlar

1)B..... 2)E..... 3)A..... 4)D..... 5).....C.....

2. a) Başlığın yanıtladığı soruları yuvarlak içine alınız ve yanıtlayınız.



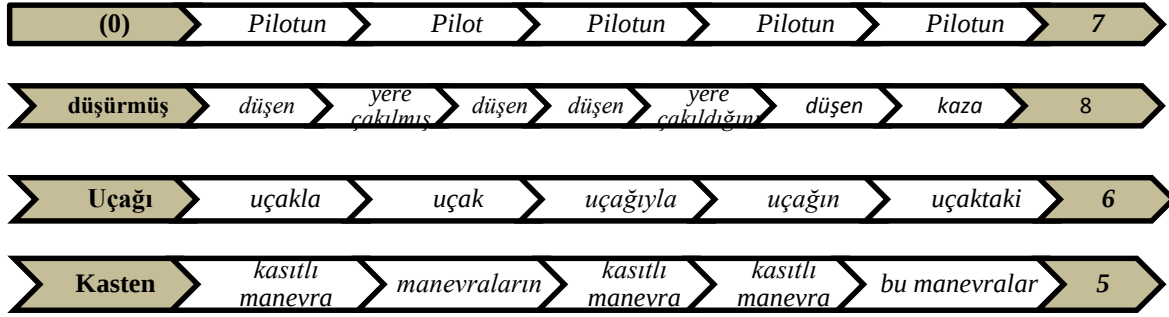
A) Nerede ? B) Kim ? C) Ne yapmış ? D) Ne zaman ? E) Nasıl ? F) Neden ?

C) Ne yapmış ? : ...Uçağı düşürmüş.....

B) Kim ? :O (Kişi eki ile pilota yapılan öngönderim).....

F) Neden ? :Kasten.....

2. b) Başlıkta yer alan sözcüklerin birinci paragrafta kaç kez yinelandığını zincire yazarak belirleyiniz.



2.c) Başlıkta geçen sözcüklerin ikinci paragrafta kaç kez yinelandığını bulunuz.

Düşme: ...1.....

Pilot: ...2....

Uçak:...4.....

2.d) İkinci paragrafta bunlarla ilgili hangi detayların verildiğini yazınız.

Pilot: - *Hermínio dos Santos (adı)*

- Kendini kokpite kilitlemiş ve yardımcı pilotun içeriye girmesine uçak **düşmeden** çok kısa önce izin vermiş(olay öncesinde ne yaptığı)

-Uçuş yüksekliğini üç kez 11 bin 500 metreden 180 metreye düşürmüş, uçağın hızını manuel olarak değiştirmiş (olay öncesinde ne yaptığı).

Uçak: - *Filonun en yenilerinden olan uçakta herhangi bir teknik arıza tespit edilemedi (Uçağın özellikleri).*

- Uçakta 10 Mozambik, 9 Angola, 5 Portekiz, 1 Fransız, 1Brezilya ve 1 Çin vatandaşı yolculuk ediyordu.(Uçakta bulunanlar)

2.e) Başlıkta yer alan sözcüklerin haberin sonlarına doğru yinelenme sayılarının düşmesinin sebebi nedir? (Önemli bilgiler başta, bunlarla ilgili detaylı bilgiler sonra olur.)

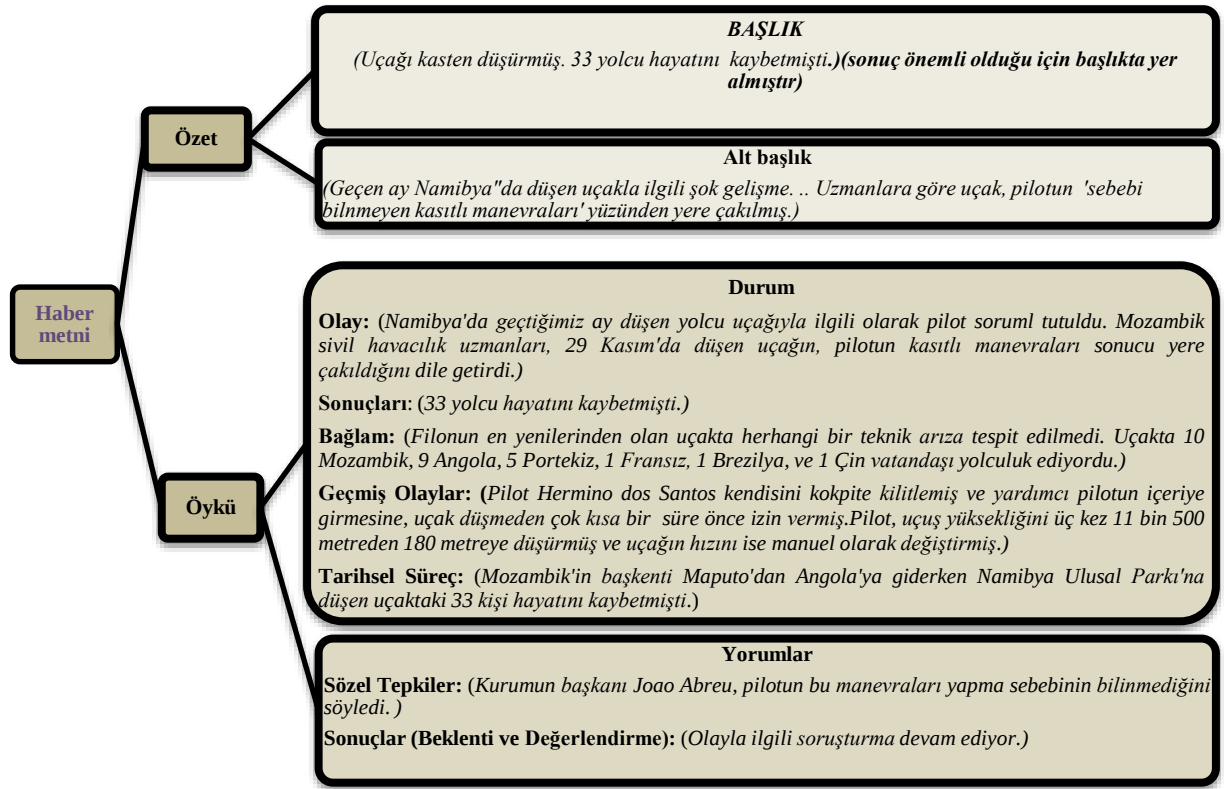
3. Haberin son tümcesindeki “Olayla ilgili soruşturma devam ediyor” ‘olay’ı bir tümceyle yazınız.

Olay: (Namibya’da bir pilot isteyerek bir uçağı düşürmüş ve 33 yolcu hayatını kaybetmiştir)

Haber Metinlerinin Üstyapısına Yönelik Etkinlik Örnekleri

1. Aşağıdaki tabloyu haber metnindeki bilgilere göre doldurunuz.

Türkçe Öğretiminde Haber Metinleri - Metin Yapısı Bağlamında Etkinlik Oluşturma



2. Bir öyküdeki kişi ve olayları haberdeki önem sırasına göre dizerek üstyapı kategorisi oluşturunuz.

Kaynaklar

- van Dijk, T. A.& Kintsch W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. Florida: Academic Press, Inc.
- van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.,Publishers
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilibilim ve Türkçe Öğretimi-Uygulamalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Morpa
- Dilidüzgün, Ş.(2011). İlköğretim Türkçe Metin Çalışmalarında Metin Türü Farkındalığı. G. L. Uzun, Ü. Bozkurt (Ed.), *Theoretical and Applied Researches on Turkish Language Teaching* (ss. 459-476). Essen: Die Blau Eule Yayınevi.
- Erden, A. (1998). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- McCarthy M. & Carter, R (1994). *Language as Discourse, Perspectives for Language Teaching*. London and New York: Longman,
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*, Ankara: MEB.
- Paltridge, B. (2001). *Genre and the Language Learning Classroom*, USA: The University of Michigan Press.
- Renkama, J. (2004). *Introduction to Discourse Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company,
- Şahin, D. (2012). *İlköğretim Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı 8*. Ankara: Bisiklet Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2000). *Yazılı Basında Metin ve Manşet – Basın Dili Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Teknik Yayınevi.
- Zeyrek, D. (1992). Gazete Haber Başlıklarını İnceleme Denemesi. *Dilbilim Araştırmaları* (ss. 60-69). Ankara: Hitit Yayınevi.

Zeyrek, D. (1995). Gazete Haber Başlıklarının Dili. *Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımı*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.